overdreven; in zuidelijke landen is het kerkhof nog soms toonbeeld van smakeloosheid; en onze nuchterheid en soberheid op dat stuk vindt ten deele haar verklaring in begrijpelijke reactie, die in deze overdrijving kwaad zag.

Toch mag ook het andere uiterste niet verdedigd. Zonder ziekelijke sentimentaliteit of hooghartige familietrots te rechtvaardigen, is het levendig houden van de banden die de leden van ons geslacht aan ons verbinden, toch een natuurlijk uitvloeisel van de beteekenis die zulke banden voor onzen eigen persoon hebben. Het is eenzelfde type van personen dat zich in een geslacht voortzet, het is een eigenaardige bestaansvorm, die zich in een geslacht voortplant. Er is één bloed, dat uit onze voorouders in ons overging. Er is hier geen uitwendige band, maar een zeer innig saamhooren, zóó zelfs, dat veelal karaktertrekken overerven, en niet zelden, helaas, ook zondige karaktertrekken mee overgaan.

We zijn niet nieuw geschapen, gelijk Adam, maar geschapen in een bestaand geslacht. Men spreekt van een stamboom, en al mag nu niet gezegd, dat we aan dien stamboom eenvoudig op onze beurt zijn uitgebot, van ons lichamelijk bestaan is dat toch wel het geval. Ons persoonlijk bestaan is nieuw geschapen, maar de stroom van het bloed ging van geslacht op geslacht door.

Dit nu is ook toepasselijk op die vroeg verwelkte leden van ons geslacht, die, nauwlijks ontloken, weer in de duisternis, waaruit ze opkwamen, teruggingen.

En dat zijn er niet weinigen. Onze statistiek spreekt voor ons kleine land van 7000 geboren kinderkens die in één jaar levenloos werden aangegeven, en van 22,000 andere kinderkens, die wegstierven eer ze hun eerste levensjaar hadden voleind. Een getal van bijna 30,000, waarbij dan nog te voegen zijn zoovele misdrachten, die, al naderden ze hun ter wereld komen, toch nooit als voldragen vrucht ter wereld gekomen zijn. Dit is voor één jaar. Gerekend over de eeuw die pas achter ons ligt, klimt alzoo dit cijfer tot meerdere millioenen, en spreekt ons van een gansche schare van door God geschapen menschelijke wezens, die de wereld nooit gekend hebben, en die in het leven der wereld nauwlijks hebben meegeteld.

Nu is ook hier geen sentimentaliteit gerechtvaardigd. In veler familiegroep zijn de meêtellende en meêlevende leden der familie reeds zóó talrijk, dat men nauwlijks gehechtheid genoeg bezit, om ze allen in den kring zijner familieliefde op te nemen. Waarom zou men dan in ziekelijke sentimentaliteit die liefde ook nog uitstrekken tot wat men niet gekend heeft en waarvan men geen indruk ontving.

Maar al is men ook hier tegen overdrijving op zijn hoede, het gaat toch evenmin aan, dat men deze geborenen of verwekten uit zijn geslacht eenvoudig als niet bestaande buiten rekening laat. Zijn ze eenmaal als menschelijke wezens door God geschapen, en hetzij nog vóór, hetzij onder of zeer spoedig na de geboorte door God in zijn eeuwigheid opgenomen, dan bestaan ze toch, en heeft het toch zijn goede zijde, al is het slechts een enkel maal, de aandacht ook op deze geheimzinnige wezens te vestigen.

Het moederhart heeft die aanmaning niet noodig, althans niet zoo er de echte, warme moedertoon in klopt.

De wereld zag die ongeboren wezentjes niet. Zelfs de broers en zusjes in het eigen gezin merkten er niets van. En ook vader bekreunde er zich niet veel om. Maar voor de moeder vormde het rijpend bestaan van zulk een wicht een stuk uit haar levenshistorie.

Zij had dit kindeke ontvangen. Zij had het gedragen onder het hart. Zij had er de eerste beweging des levens van gevoeld. Zij had dit kindeke, nog ongeboren, maar gevoed met haar eigen bloed, lief nog eer ze het gezien had. En toen het bleek dat dit kindeken niet voldragen kon worden, of ook wegstierf in de geboorte, is dat voor haar een oorzaak van teleurstelling geweest. Dracht en smart om niet geleden. En ze heeft er om geweend.

En was het kindeke wel geboren, maar stierf het daarna binnen enkele weken of maanden weg, dan heeft ze dat kindeke aan haar borst getroeteld; er in genoten; in zijn jonge leven mee geleefd; er meê getobd toen het krank werd; er zichzelf voor opgeofferd om het te redden; er voor gebeden; en toen het toch wegstierf, het nagestaard met den weemoed van het moederhart.

Zelfs na jaren, als niemand anders meer om zulk een wicht denkt, en ieder het vergeten is, kunt ge in een vertrouwelijk oogenblik zulk een moeder over haar vroeg verwelkte vrucht, zelfs over een onvoldragen kindeke, nog met aandoenlijke teederheid spreken hooren.

Uit het echte moederhart sterft die teedere heugenis nimmer weg. En al droeg zulk een wicht zelfs nog geen naam, zij had het in haar hart reeds een naam gegeven. Zij kan het niet vergeten.

Het moederhart is trouw.

En die trouw van het moederhart bepaalt zich niet tot de heugenis van het verleden, maar strekt zich ook in stille hope naar de toekomst uit.

Al stierven zulke wichtjes nog eer ze ontloken, of na pas geboren te zijn, ze bestonden dan toch, en daarom bestaan ze nog. Ze zijn niet vernietigd. Ze waren voor een onsterfelijk bestaan geschapen zoo goed als wij.

Voor ons moge het een alles beslissend onderscheid maken, of wij van een kindeke hoorden dat een week na de geboorte stierf, of van een man die wegstierf in de volle kracht zijns levens en wiens doen en laten we gekend hebben, — bij de eeuwigheid gerekend, beteekent zulk een verschil in jaren niets. Voor God blijft elk geschapen mensch zijn schepsel, onverschillig of het hier het levenslicht nauwelijks aanschouwde, of wel zoo lange jaren in het licht gestaard heeft, dat het gezicht der oogen ten slotte mat werd en verdoofde. Voor het lichaam ja, maar voor de ziel, die onsterfelijk is, *niet*.

En nu hebben zulke vroeg verwelkende zielen dit eigenaardige, dat ze wel met ons in zonde ontvangen zijn, maar niet de besmetting van deze wereld hebben gekend, en aan werkelijke zonde geen deel hebben gehad. Niet, dat ze daarom zonder de verzoening die in Christus Jezus is, zalig zouden kunnen worden; maar een meêleven in het zondige van ons leven hebben ze dan toch nooit gekend.

En al doet dit nu in niets de vrijmacht onzes Gods tekort, om ook over hun wel en wee voor eeuwig te beslissen, het vermoeden sprak, wie hieromtrent nadacht, toch altoos toe, dat er onder deze wichtjens niet weinigen zullen zijn geweest, die door God bestemd zijn om in zijn eeuwige zaligheid in te gaan.

Laat het zich dan niet verstaan, dat vooral in het moederhart die hope ook voor haar vroeg weggestorven lieveling bijzonder levendig blijft, en dat zij, denkende aan de vergadering der volmaakte rechtvaardigen daarboven, leeft in de blijde voorstelling dat ook haar lieveling daar zal gevonden worden. Ja, dat zij, indien er een wederzien van zijn geslacht is, eens haar vroeg verloren kindeke in heerlijkheid weer zal vinden.

Niet bij allen is het zoo. Er zijn ook moeders zonder het echte teedere moederhart; maar gedachten, overpeinzingen, verwachtingen als we hier teekenden, ze zijn toch gegrepen uit de werkelijkheid, en menig vader zou zich zelf eeren, indien ook hij ten deze iets van het moederhart overnam.

Ja, we gaan verder. Ook de kerk van Christus toont te dieper te leven, hoe meer ze ook met verborgen gebleven leden van het lichaam van Christus rekent.

Onder de kinderkens, die opgroeien, en straks volwassen zijn, vindt ge er zoovelen die teleurstellen en den twijfel doen opkomen, of ze wel leven uit het geloof. Genade is geen erfgoed, en telkens blijkt voor Christus kerk van verlies. Maar juist daartegen ligt er dan een troost in, dat er nog een verborgen schare is, die wij niet gekend hebben, en van welke we niets met zekerheid zeggen kunnen, maar die toch de hope wekt en de verwachting doet koesteren, dat ze in Christus geborgen zijn.

De wereld heeft voor deze vertreden veldbloemekens geen oog en geen tijd. Voor haar bestaan ze niet. Maar voor wie er lust aan heeft, om telkens weer achter het gordijn der eeuwigheid te gluren, ligt er toch iets aantrekkelijks in, ook te denken aan die miljoenen en nogmaals miljoenen, die in den loop der eeuwen in alle Christenland door God tot aanzijn waren geroepen, en achter dat gordijn zijn schuil gegaan.

Amsterdam, 26 Febr. 1904.

Een zonderling geval.

Van een zonderling geval in de Hervormde Kerk verhaalt Ds. Winckel in *Holland's Kerkblad* het volgende:

Het scheen alsof er binnen de muren van het Hervormd kerkgenootschap zoodanige verflauwing der grenzen had plaats gehad, dat rechtzinnigen en modernen in een en hetzelfde verband het best met elkander konden vinden. Daarom was ons het volgende eene goede tijding.

Er kwam namelijk dezer dagen een bericht uit Terschelling meldende, dat een der predikanten van de gemeente Hoorn zijne bediening heeft neergelegd en daarop met zijne geestverwanten is gaan vergaderen in het schoollokaal dat in aanbouw is, schoon het nog niet in gebruik werd genomen.

In Juli van het voorgaande jaar kwam ook bij de kerkeraden der gereformeerde kerken een verzoek, om het bouwen van een Christelijke school op West Terschelling te steunen door het zenden van eene gave. De Schoolraad beval deze zaak aan. Eene commissie uit Terschelling drong op het geven van bijdragen aan, omdat het ongeloof op dat eiland zoovele verwoestingen had aangericht. Nog voordat de school kon in gebruik genomen worden, dient het tot vergaderplaats voor de geestverwanten van den predikant. De kerkeraad en de kerkvoogdij der gemeente waren modern; er schijnen conflicten ontstaan te zijn, die eindigen met het neerleggen van het ambt van den leeraar en het afzonderlijk vergaderen van allen die het met hem eens zijn.

Men zou kunnen vragen: hoe komt men er in eene gemeente toe om een orthodox predikant te beroepen, terwijl toch de kerkeraad en de ketkvoogden, die gewoonlijk tot de aanzienlijksten eener gemeente behooren, modern zijn?

De zaak is eenvoudig. In menige gemeente komt onder de moderne prediking niemand of schier niemand meer ter preek. Het is bijna overal hetzelfde verschijnsel, vooral ten platte lande. Wanneer het volk er achter komt — soms wordt het lang verborgen gehouden — dat de dominee niet aan wonderen gelooft en zelfs met het geloof aan een persoonlijk levend God heeft gebroken, dan vinden de geestverwanten van den prediker het niet noodig om diens betoogen te gaan aanhooren, zij vinden in den regel in de socialistische vergaderingen wat zij zoeken. Zij die het met den prediker niet eens zijn, keeren zich met weerzin van hem af.

Maar er zijn armen te bedeelen, en er staat een kerkgebouw, dat men, al was het maar alleen met het oog op de Roomschen, toch niet maar kan laten vervallen. En als er geen menschen in de kerk komen, komt er *niets* in het zakje; dan worden er ook geen plaatsen verhuurd, en als er dan geen rijke fondsen zijn, dan moet men om te blijven bedeelen en om het kerkgebouw overeind te houden, wel een orthodoxen dominee beroepen.

Zoo is het in menige gemeente gegaan.

De kerkeraad was er wel niet voor, maar moest wel. Ook merkt men wel op, dat de menschen die eene rechtzinnige prediking zochten, van lieverlede de samenkomsten der gereformeerden of anderen gingen bezoeken. Ook dit moest tegengewerkt; daarom werd het nog meer noodig een rechtzinnig leeraar te beroepen.

Wij noemen zulk eene bekeering der kerk een bekeering naar de wereld. Het beroepen van een rechtzinnig leeraar heeft dan niet plaats omdat men is gaan beseffen, dat men van God en zijn dienst is afgeweken, maar wijl men de treurige gevolgen die het ongeloof na zich sleept, wil vermijden.

Doch wanneer nu zulk een beroepen leeraar die den vollen raad Gods tot zaligheid verkondigt, een man is die doortastend optreedt, dan bemerken heeren kerkeraadsleden, dat zij het Trojaansche paard, een geheele bende bestrijders bevattend, hebben binnengehaald. Dan is veel strijd of getwist en veel ellende het gevolg.

Zoo schijnt het ook op Terschelling toegegaan te zijn. De beroepen orthodoxe predikant bleek een voorstander van Christelijk onderwijs te zijn. In één woord, de kerkeraad en de kerkvoogdij wisten het hem zoo lastig te maken, dat hij zijn ambt neerlegde en in het nieuwe schoolgebouw ging vergaderen.

Wij betreuren het, dat deze leeraar begonnen is met zijn ambt neer te leggen. Dat had hij volgens ons eerst moeten doen wanneer elke poging om tot reformatie te komen was mislukt, en hij ten slotte zoo goed als alleen was komen te staan. Het blijkt echter, dat hij een kring van geestverwanten rond zich heeft weten te verzamelen. Hij had onder hen de bediening van Gods Woord moeten voortzetten. Doch ééne zaak verheugt ons. Deze dienaar des Woords toont duidelijk te weten, dat eene kerkelijke procedure onder de synodale Hiërarchie hem geen stap verder kon brengen.

Van harte hopen wij, dat de leeraar van Terschelling zal inzien dat hij niet alleen mag blijven staan; dat het blijken zal, dat hij door het opheffen van de banier der Gereformeerde belijdenis in het gedrang gekomen is, en dat hij daarom aansluiting bij de Gereformeerde kerken zal zoeken.

Wat Ds. Winckel hier schrijft is metterdaad niet te scherp.

Op menige plaats, waar de modernen het heft in handen hebben, beriep men desniettegenstaande een orthodoxen dominé, niet om het *recht der gemeente* op zuivere Evangelie-bediening, maar om het *belang van armen en kerkezakje*.

Een orthodoxe dominé trekt alleen volle kerken. En alleen daar wordt de kunst van geven verstaan, waar de orthodoxe belijdenis bloeit.

Maar al ligt in die feiten een onwillekeurige hulde aan de orthodoxie, het spreekt wel vanzelf, dat dit spelletje in de practijk spaak moet loopen. Een orthodoxe dominé en een moderne kerkeraad passen bij elkaar als vuur en water.

Het verwondert ons daarom niet, dat Terschelling's predikant, den strijd moede, te slotte zijn ambt neerlei, maar wel dat op zoo menige andere plaats Belial en Christus nog broederlijk kunnen samengaan.

Christus zeide: gij kunt slechts één heer dienen.

Dat Terschellings predikant vóór Christus koos eert hem, al mag met Ds. Winckel betwijfeld of het neerleggen van het ambt wel de juiste vorm was.

Geestelijke opvoeding.

Prof. Benjamin Warfield heeft in een welkomstwoord aan de pas aangekomen studenten van het Princeton seminarie gewezen op het hooge belang van een meer geestelijke ontwikkeling onzer aanstaande predikanten. Bij den student, die gebukt gaat onder de vrees voor zijn examen, heeft zoo licht de verstandelijke ontwikkeling de overhand. Juist daarom achtte hij het zoo noodig hen te herinneren, dat verstandelijke ontwikkeling alleen nooit een goeden predikant kan vormen; dat het hart evengoed zijn rechten heeft als het hoofd; dat de student nooit uit het oog mag verliezen, dat de dienst van het Woord een geestelijke dienst is.

Prof. Warfield heeft daarom voor zijn studenten die „geestelijke opvoeding" uiteen gezet en de middelen aan de hand gedaan, die daarbij dienst kunnen doen. Niet alsof hij daarom de verstandelijke ontwikkeling gering zou achten. Integendeel, hij verklaart zich geheel eenstemmig met Dr. Durcya, die zeide, „dat de vraag of beschaving en geleerdheid de predikers niet ongeschikt maken voor de prediking van het Evangelie aan gewone mannen en vrouwen alleen door domheid werd ingegeven en daarom geen antwoord waard is." Hij weigert daarom beslist mee te gaan met hen, die klagen over de vele geleerdheid, die van de predikers in onze dagen gevraagd wordt. Waar Christus bepaald heeft, dat zijn Koninkrijk door de prediking des Woords zou worden uitgebreid, daar heeft Hij zelf voor deze Dienaren des Woords den eisch gesteld van een verstandelijke ontwikkeling, die geen goed Dienaar ontberen kan.

Maar wel geldt zijn klacht, dat de opleiding niet harmonisch genoeg is; dat het verstand alles, het hart schier niets krijgt; dat de behoefte aan een geestelijke opvoeding voor het ambt zoo zelden wordt gevoeld. Hoofd, hart en hand moeten gelijkelijk ontwikkeld worden. Eerst wanneer die drie saamgaan, is de dienaar des Woords voor zijn heerlijken arbeid wèl toegerust en kan er zegen op zijn werk worden verwacht.

Voor die geestelijke opvoeding van het hart geeft Prof. Warfield dan aan zijn studenten een leiddraad in handen, die zeker te breed is om in zijn geheel hier overgenomen te worden en die in bijzonderheden ook te veel voor Amerikaansche toestanden berekend is, om in ons land nut te kunnen doen, maar waarvan de hoofdtrekken toch belangrijk genoeg zijn om ze aan onze lezers mee te deelen.

In de eerste plaats wijst Prof. Warfield er op, dat er ook voor de studenten geen andere weg is om *vroom* te worden dan voor ieder mensch. En die weg is om zich te voeden met het Brood des Levens, d. i. met Gods Woord. Daarom is het zoo noodig, dat de student met ijver gebruik make van de openbare genademiddelen, inzonderheid van de godsdienstoefeningen, die aan het Seminarie zijn verbonden. Maar niet minder, dat hij heel zijn theologische studie in verband brenge met zijn eigen geestelijk leven. „Wat we dagelijks bestudeeren, zoo zegt hij, is dat niet Gods Woord, de geschiedenis van Gods leidingen met zijn volk, de groote waarheden, die Hij ons geopenbaard heeft voor de redding onzer zielen? En wanneer wij elken dag met deze onderwerpen ons bezig houden en ze overdenken, is het dan niet hetzelfde wat ieder Christen-mensch doet, wanneer hij voedsel zoekt voor zijn ziel? Het eenige onderscheid is, dat deze het nu en dan eens doet, bij tusschenpoozen en op wat meer eenvoudige wijze, terwijl het een voorrecht is, dat gij onafgebroken drie jaar lang u aan die studie geven moogt. Indien dan die omgang met de waarheid Gods, dien wij het voorrecht hebben te genieten, onze zielen niet heiligt, zouden wij dan daaruit niet moeten afleiden of dat Christus zich vergiste toen hij zeide: Heilig ons in de waarheid; Uw Woord is de waarheid, of wel dat onze harten zoo verhard zijn, dat ze niet langer in staat zijn de werking te ondergaan van een zoo machtige kracht als de waarheid van God zelf is? Daarom wil hij, dat elk deel van hun arbeid door de studenten altoos zal opgevat worden als een heilig werk. Een student moet niet een stuk gaan exegetiseeren alleen om de letterlijke beteekenis van een tekst te verstaan en de grammatische moeilijkheden te overwinnen; die tekst moet hem het Woord van God zijn, waaruit hij honig zuigt voor zijn eigen ziel. Wie de kerkhistorie bestudeert, heeft niet alleen getallen en namen te leeren, maar daarin te zoeken de openbaring, hoe God handelt met den mensch. En wat de dogmatiek aangaat, hij heeft daarin niet waarheden te zien, die goed zijn om door zijn logisch verstand ontleed te worden, maar de openbaring hoe God staat tegenover den zondigen mensch. Zoo opgevat, zal de studie der theologie een genademiddel blijken voor het eigen hart. „Sommigen mogen zeggen, dat er theologen zijn, die de theologie meer liefhebben dan God. Maar laat dit nooit van u gezegd kunnen worden. Natuurlijk moet ge de theologie liefhebben; maar heb haar om geen andere reden lief dan omdat ze Theologie is, d. i de kennisse Gods, en het uw spijze en drank is God te kennen, Hem *waarachtig* te kennen, Hem *geheel* te kennen voor zoover dit voor theologen mogelijk is."

Naast deze publieke middelen wijst Prof. Warfield in de tweede plaats op den verborgen omgang met God. „Ware godsvrucht is een plant die het beste groeit in afzondering en de donkerheid van de binnenkamer; en we kunnen de bronnen van ons leven der godsvrucht niet bereiken tenzij wij binnen gaan in het heiligdom, waar de ziel gemeenlijk haar God ontmoet." Vandaar dat de oude doctoren reeds zeiden: lectio, meditatio, oratio, faciunt theologum. Lezing van Gods Woord, gebed en overpeinzing vormen den theoloog. Vooral valt hierbij de nadruk op het *gebedsleven*. Alleen door gestadige oefening kan dit ontwikkeld worden; wie vaste tijden voor het gebed afzondert, kan alleen in de gebedsgenade groeien. Maar niet minder behoort ook de geestelijke *meditatie* weer in eere te komen. In onze drukken, voortgejaagden, overspannen tijd schiet er nauwelijks een oogenblik over om ons rustig neer te zetten tot godvruchtige overpeinzing. Daarom moet de student zich zelf gewennen aan vaste uren, waarop hij zich terugtrekt in zijn binnenkamer en daar Gods Woord leest en overpeinst, zich zelven onderzoekt en het Woord toepast op zijn eigen ziel. Zoo zal de student tegelijk thuis komen in de *Schrift* en het niet meer voorkomen, dat onze candidaten voor den heiligen dienst zoo bitter weinig af weten van het Woord van God. „Ge vergist u, zoo roept Prof. Warfield zijn studenten toe, wanneer ge meent, dat iemand u uw Bijbel kan *leeren* in dien zin, waarin ge hem kennen moet. Evengoed zoudt ge kunnen verwachten, dat iemand anders uw voedsel voor u zou kunnen omzetten in bloed. Gij moet eerst voor u zelf de kostbaarheid van Gods Woord gesmaakt hebben, vóór gij het toe kunt passen voor de nooden van anderen. Gij moet den Bijbel in u opnemen en u eigen maken in dien dieperen zin, dat de woorden in uw hart gaan vastzitten, indien ge wilt dat die woorden als van zelf naar uw lippen zullen oprijzen, wanneer gij zelf of anderen er behoefte aan hebt. Lees, bestudeer, bepeins uw Bijbel; neem daarvoor tijd, veel tijd; geef uw inspanning, uw kracht, u zelf daaraan, totdat de Bijbel in u is. Dan zal de Bijbel van zelf in u opwellen en uit u spreken in elk oogenblik dat ge hem noodig hebt".

En eindelijk in de laatste plaats wijst Prof. Warfield er zijn studenten op, dat ze zich ook moeten toeleggen op het lezen van practicale werken over de godzaligheid. Hier vooral komt het aan op een goede keuze en een juiste onderscheiding. Prof. Warfield wijst er daarom op, hoe die stichtelijke lectuur vooral te danken is aan vier groote bewegingen: de mystieke, die alle eeuwen der kerk doorgaat en haar kenmerk vindt in de *aanbidding*; de puriteinsche, die zich onderscheidt door een sterken aandrang tot *persoonlijke heiligheid*; de evangelische beweging uit het laatst der 18e eeuw en het begin der 19e met haar evangelischen ijver en bezieling, en het Engelsche Reveil uit het laatst der 19e eeuw met haar kerkelijken bijsmaak. Uit den rijken schat, dien deze bewegingen hebben opgeleverd, noemt Prof. Warfield een twaalftal boeken: de Confessiones van Augustinus, de Imitatio Christi van Thomas à Kempis, Bunyan's Christen reize, S. Rutherfords brieven, Newton's Cardiphonia e.a. die de student bij de hand behoort te hebben en geregeld te bestudeeren. Daarbij komen dan Christelijke liederen en gebeden en vooral de levensbeschrijvingen van uitnemende mannen Gods. Voorts preeken, de belijdenisschriften der Gereformeerde kerk, „die, de Bijbel uitgezonderd, meer voedsel bieden voor het geestelijk leven dan eenig ander boek," en ten slotte Christelijke romans zooals de Erfgenaam van Redcliffe en de Geschiedenis van de familie Schoenberg-Cotta, waarin het geestelijk leven onder het kleed der fictie wordt voorgesteld.

Natuurlijk kan dit kort resumé slechts een onvolledigen indruk geven van den rijken inhoud dezer rede. Maar wij zijn Prof. Warfield dankbaar, dat hij zoo ernstig op dit gebrek in de opleiding onzer predikanten wees, en op zoo uitnemende wijze de middelen aangaf om dit gebrek te verhelpen.

Het dorre intellectualisme is het groote gevaar, dat telkens in onze Gereformeerde Kerken dreigt binnen te dringen. Niet het minst is daaraan schuld, dat aan de opleidingsscholen het verstand wel ontwikkeld wordt, maar het geestelijk leven niet. Als de student dan straks geroepen wordt de gemeente te leiden, is het hoofd vol geleerdheid, maar het hart is koud en verstaat niet wat er omgaat en leeft bij Gods volk. Daarom kan er niet nadruk genoeg op gelegd worden, dat wie zich voorbereidt voor het ambt van Herder en Leeraar, reeds in zijn studietijd zich op deze geestelijke ontwikkeling heeft toe te leggen.

Niet alsof geestelijke genade ooit door studie kan verkregen worden. Maar omdat God om die genade wil gebeden zijn en ze alleen in den weg der door God geschonken middelen kan verkregen en ontwikkeld worden.

De oorsprong der religie.

De inaugureele rede, waarmede Prof. Visscher te Utrecht zou optreden, werd niet zonder spanning verwacht.

Na al wat over de benoeming van dezen Calvinist aan Utrecht's hoogeschool in de pers geschreven was, moest het in menig opzicht niet gemakkelijk wezen voor dezen jeugdigen hoogleeraar, om zijn eerste woord te spreken.

Des te meer stemt het tot dankbaarheid, dat Prof. Visscher zich geen oogenblik verleiden liet om water in den wijn te doen, maar terstond optrad met een rede, waarin kleur bekend werd.

De keuze van het onderwerp was daarbij zeer gelukkig. Over den oorsprong der religie gaat op het gebied der religiewetenschap de strijd. En niettegenstaande de tijd van voorbereiding voor de hem opgedragen vakken kort was, heeft Prof. Visscher in deze oratie getoond, zich snel te hebben ingewerkt in de betrokken literatuur, de verschillende scholen juist tot haar principieel uitgangspunt te hebben teruggebracht, en zijn critiek op deze stelsels, die de religie buiten God om uit den mensch trachten te verklaren, is wel geslaagd.

Van meer belang is echter nog, dat Prof. Visscher zoo onomwonden en beslist mogelijk zijn eigen standpunt heeft uiteengezet. De oorsprong van alle religie zoekt hij in de zelfopenbaring Gods.

De groote onderstelling aller religie is God, die gekend wordt, omdat Hij zich openbaart. En wie zonder haar den oorsprong der religie wil verklaren, voor dien valt zij weg. In dat ééne is alles gegeven. Want als God zich openbaart aan de ziel, dan staat Hij voor haar in zijne absoluutheid, als de Oneindige, die de grond is van al het eindige. En al het eindige wordt aanschouwd als Hem alleen toekomend. Hier hebben wij juist hetgeen ons als het wezen der religie aangewezen werd. De zich openbarende God is de Ur quelle der religie.

En niet minder beslist spreekt hij uit, dat de Christelijke religie niet relatief, maar absoluut van alle andere religies onderscheiden is.

Zoo treedt de Christelijke religie dus op als de absolute. Zij kent slechts eene ontwikkeling, die saamvalt met dieper doordringen in eigen levensbeginsel. En de ervaring leert, dat waar dit wordt prijsgegeven, de mensch een aequivalent zoekt in stofvergoding, in Buddha en Islam.

De twee gronddwalingen van het ethisch pantheisme zijn daarmede afgesneden en het „positief Christelijk beginsel, dat vertolking vindt op elke bladzijde der Heilige Schrift en belichaamd wordt in de belijdenis der absolute Souvereiniteit Gods", is daarmede beleden.

Natuurlijk gedoogde het bestek eener rede niet, al de hiermede samenhangende vragen au fond te behandelen; ook kan eerst van jarenlange studie de vrucht zijn een afdoend wetenschappelijk betoog, waardoor het recht der Christelijke belijdenis omtrent den oorsprong der religie tegenover de Religions-geschichtliche school gemaintineerd wordt.

Maar Prof. Visscher heeft door deze eerste proeve de verwachting van degenen, die met blijdschap zijn benoeming vernamen, niet beschaamd. En degenen, die, zooals hij zelf het wel wat ondeugend opmerkte, „magnam ejus stultitiae laudem" bezongen hebben, zullen na deze oratie erkennen moeten, dat uit de wijze, waarop hij deze critiek beantwoordde, nobeler zin spreekt dan uit de verguizing, die hem ten deel viel.

Unierede.

Ds. A. L. Roys, Gereformeerd predikant te Montfoort, klaagt bij ons, dat de spreker voor de Unie, die in het kerkgebouw der Hervormde kerk te Montfoort optrad namens het bestuur van de School met den Bijbel, aan de Unierede geheel het karakter gaf van een gewone godsdienstoefening en zelfs met het geven van den zegen zijn toespraak sloot. De leden der Gereformeerde kerk, die van harte de School met den Bijbel steunen, zijn daardoor geërgerd geworden. Zij willen gaarne blijk geven van hun warme sympathie voor de Christelijke school, maar kunnen dit niet doen, wanneer zulk een „Unierede" het karakter krijgt van een gewone godsdienstoefening in de Nederlandsch Hervormde kerk. Dan worden zij buitengesloten.

Die klacht is, dunkt ons, gerechtvaardigd.

Een spreker, die optreedt namens de Unie, verricht geen ambtelijk werk, staat daar niet in zijn qualiteit van predikant, en mist dus het recht om den zegen uit te deelen.

Doet hij dit toch, dan verwart hij kerk en school, wil van een Unierede een gewone bediening des Woords maken en dwingt daarmede degenen, die niet tot zijn kerk behooren, om thuis te blijven.

Het zou daarom zeer te betreuren zijn, wanneer de sprekers door de Unie uitgenoodigd, dit verkeerde voorbeeld volgden. De Unie staat buiten den kerkelijken partijstrijd. Ze kent geen ander doel dan liefde voor de school met den Bijbel aan te kweeken. En degenen, die uit haar naam optreden, hebben dus alles te vermijden, wat den kerkelijken strijd op schoolgebied zou kunnen overbrengen.

Dat het hier niet een lapsus linguae gold of een onjuiste opvatting van de zegenbede,